

Türk Dili II

3.HAFTA

CÜMLENİN

ÖGELERİ

Söz Öbekleri (Söz Grupları)

- Cümle konusunun iyi kavranabilmesi için söz öbeklerinin de bilinmesi gerekir. Dolayısıyla cümle ve cümlelerin ögeleri konusuna giriş yapmadan önce söz öbeklerini hatırlamak faydalı olacaktır.
- Duygu, düşünce, gözlem ve olayların anlatımı tek tek sözcüklerle gerçekleşmez, sözcüklerin birbirleriyle ilişkiye girmesiyle söz öbekleri oluşur.
- Bu öbekler cümlelerin ögeleri bulunurken göz önünde bulundurulmalıdır.
- Söz öbekleri parçalanamaz. Başlıca öbekler:

Söz Öbekleri (Söz Grupları)

- **Ad Tamlaması:** En az iki addan oluşur: okulun kapısı, benim kardeşim, cep telefonu, televizyon sehpası, banka müdürünün odası gibi.
- **Sıfat Tamlaması:** Bir sıfat ve bir addan oluşur: açık kapı, derin kuyu, özgür düşünce gibi.
- **İlgeç(Edat) Öbeği:** -e göre: bana göre, -(n) için, -mek üzere: görüşmek üzere, -den...-e kadar: baştan sona kadar ...
- **İkileme Öbeği:** gide gide, güle oynaya, birer birer, irili ufaklı gibi.

Söz Öbekleri (Söz Grupları)

- **Bileşik kullanımlar:** Bileşik sözcükler, kalıp deyişler, deyimler gibi: Ad tamlaması, delikanlı, alıvermek, bakakalmak, göz dağı vermek...
- **Adlaştırma(İsim-fiil/ Mastar) Öbeği:** Kitap okumak, yazı yazmak, İzmir'e varış...
- **Sıfatlaştırma(Sıfat-fiil/Ortaç) Öbeği:** resim yapan (çocuk), öykülerini sevdiğim (yazar), hasar görmüş (evler)...
- **Zarflaştırma(Zarf-fiil/ Ulaç) Öbeği:** bizden uzaklaşırken, eve yürüyerek, para bitince, hiç bilmeden...

Söz Öbekleri (Söz Grupları)

- **San (Ünvan) Öbeği:** Osman Çavuş, Ayşe Kadın...
- **Sayı Öbeği:** on beş, on milyon dokuz yüz elli...
- **Ünlem Öbeği:** Ey Türk gençliği! , ya Mustafa!
- a kardeşim!, bre çocuk!..

Giriş

- **Cümle (tümce), çeşitli duyguların, düşüncelere dönüştürüldüğü anlamlı söz birimlerinin bir yargı bildirecek biçimde birtakım kurallara bağlı olarak bir araya getirildiği dizidir.**

- Gerektiğinde bu diziyi kolayca kurmak, dinleyenlerin veya okuyanların bundan bir anlam çıkarmasını sağlamak

Giriş

- Düşünüp muhakeme etme yeteneğine sahip olan insan, herhangi bir sonuca varmak için düşünme yoluyla bilgilerini değerlendirir, karşılaştırmalar yapar, onlar arasında çeşitli ilgiler kurar.
- Böyle üstün bir imkâna sahip olan insanoğlu, gerek öğrenim çağında gerekse meslek hayatında gözlemlerini, incelemelerini, denemelerini, kısaca düşünce ürünlerini yazarken veya sözlü olarak ifade ederken bunları en doğru biçimde yansıtacak cümleler kurma ihtiyacını duyar.

Giriş

- Anlamalı dil birlikleri olan kelimelerin, kelime gruplarının, çeşitli yardımcı ögelerin ve çekim eklerinin bir düzen içinde belli kurallara göre bir araya gelerek meydana getirdikleri karmaşık dizi cümleyi oluşturur.
- Böyle bir dizinin kurulmasındaki amaç ise karşılıklı haberleşmeyi sağlayacak anlaşılır bir ifade elde etmek, karşısındakine bir bilgiyi, bir düşünceyi

Giriş

- Bir yükleme bağlı olarak oluşan; bir duyguyu, bir düşünceyi, bir eylemi veya bir isnadı, tam olarak anlatan ve birbirlerine belirli kurallarla bağlanan kelimeler dizisine **cümle (tümce)** denir.
- Cümle bir yükleme bağlı olarak oluşur.
- Çekimli bir fiilden, çekimli bir birleşik fiilden veya bir isim unsuruyla ona eklenen çekimli bir ek-fiilden oluşan yüklem, bir cümlenin var olmasına yettiği için, cümle görünüşte bir yüklemden ibaret de görünebilir.

Giriş

- Yükleimde bulunan kişi eki, özneyi belirlediği için tek yüklemiden ibaretmiş gibi görünen bu tür cümlelerde özne eksiltilmiştir. Dolayısıyla öznenin bulunmayışı, biçimseldir.
- Cümle içerisinde yer alan ögelerin görevlerini, yüklem belirler. Bu bakımdan cümlenin birinci temel ögesi yüklemidir.

Giriş

- **Cümlede, öge olarak görölse de görülmese de;**
- Yüklemde söz konusu olan eylemi yapan (Çalıştık. Düşünüyorum. Öğreneceksiniz, vb.),
- Bu eylemden etkilenen (**Kapı** açıldı. **Su** içildi. **Duvar** boyandı, vb.),
- Eylemdeki oluş kendi üzerinde cereyan eden (**Yapraklar** sarardı. **Hava** karardı, vb.) veya isnatta bulunulan,
- Bir şey olduğu bildirilen (**Manzara** güzel. **Öğrenciler** buradaydı. **Fiyatlar** yüksekmiş, vb.) **bir özne vardır.**

Giriş

- Bu bakımdan varlığı, yüklem aracılığı ile belli olsa da yükleme birlikte cümlenin diğer temel ögesi öznedir. Cümlenin yüklem ve özneden oluşan iki temel ögesi yanındaki diğer ögeleri ise yüklemde söz konusu olan eylemi belirleyen ve sınırlayan yardımcı ögelerdir:

Aldı.

Bengü, aldı.

Bengü, **kitap** aldı.

Bengü, **Aslı'ya kitap** aldı.

Bengü, **dün, Aslı'ya kitap** aldı.

Bengü, **dün, Aslı'ya çarşıdan kitap** aldı.

Giriş

- Bir cümlenin doğru olarak kabul edilebilmesinin birtakım koşulları vardır:
 - a. Söz konusu cümle, dilbilgisi kurallarına uygun olmalı;
 - b. Söz konusu cümle bağlam ve kullanım açısından da doğru olmalı.
- Ancak cümlelerde dil bilgisel doğruluk ile anlamsal tutarlılık her zaman örtüşmez. Bir cümle dil bilgisel açıdan doğru olabilir ancak anlam yönünden yadırgatıcı, saçma olarak nitelenebilir.
 - Örneğin, "Sizin düşünceniz, piyano çalıyor." gibi bir cümle dil bilgisi kurallarına uygundur ancak anlam bakımından saçmadır. Özel bir söylemi olan şiiri konumuz dışında tutuyoruz.

Cümlelerin Öğeleri

- Ses, yapı ve anlam bakımından bir bütünlük gösteren kelimeler dizisi, konuşanla dinleyen arasında bir düşüncenin anlatılmasına aracı olur.
- Eklerin, kelimelerin, kelime gruplarının oluşturdukları, cümle adını verdiğimiz bu bütünlük birtakım bölümlerden oluşur.
- Cümlelerin bölümleri ise öğelerdir. Bu öğelerin her biri, birbirinden tamamen farklı görevler üstlenmiştir. Biri işi yapar, bir başkası, olayın geçtiği ortamı ve şartlarını karşılar. Üçüncü öğe ise doğrudan doğruya işin kendisidir.

Cümlelerin Öğeleri

- Bunlara özne, tümleç ve yüklem diyoruz.
- Bunların içinde özne ve yüklem temel ögedir.
- Çekim ekleriyle birbirlerine bağlanan, bir cümleyi oluşturan, bu öğeleri örnekleriyle yakından tanımaya çalışalım.
- Bu örgüyü, bu öğeleri tanımak, aralarındaki ilgiyi yakından görebilmek bize yazacağımız cümleleri kontrol etme becerisi kazandırır.

Temel Ögeler - Yüklem

- Yüklem; bir eylem, bir iş, bir oluş veya isnat (yükleme) bildiren cümle ögesidir.
- Yüklem, çekimli bir fiilden (Çalışacağız. Gelmeli. Okumuştunuz, vb.), çekimli bir birleşik fiilden (Yardım ederiz. Geliverdi. Yükseledursun. Çileden çıktı. Havanda su dövdük, vb.) veya bir isim unsuruyla ona eklenen ek-fiilden (Buradaydı. Akıllısınız. Sıcakmış, vb.) oluşur.
- Yüklem, cümlenin özneyle birlikte iki temel ögesinden biridir.

Temel Ögeler - Yüklem

- Bir metinde ne kadar çekimli fiil varsa o kadar yüklem, dolayısıyla o kadar cümle vardır.
- İçerisinde bir yüklem bulunan cümle basit, birden fazla yüklem bulunan cümle ise birleşik cümledir.
- Buna göre, cümlelerin basit veya birleşik olmalarını belirleyen cümle ögesi de cümle içerisindeki yüklem sayısıdır.
- Yüklem, fiil soylu ve isim soylu olmak üzere, ikiye ayrılır.

Temel Öğeler - Yükleme

- ✓ Melek Fahri'nin selamından kuşkulanmıştı.
- ✓ Ali Rıza ağlamaya başladı.
- ✓ Çavuşta öteki vezirlerin de mektupları vardı.
- ✓ Bu taraf çok tenha idi.
- ✓ Bir gazetecinin yapacağı şeyler yok mudur?

Temel Ögeler - Yüklem

- Türkçe bir cümlede yüklem olarak kullanılan kelime bir fiil ya da bir isim olabilir.
- Çekime girmiş; kip, zaman ve kişiye bağlanmış her fiil aslında bir cümle değerindedir.
 - ✓ Geldim.
 - ✓ Konuşmayacağım.
 - ✓ Çalışıyorlar.
 - ✓ Sus!

Temel Ögeler - Yüklem

- İsimler de Türkçede ek fiil yardımıyla cümlede yargı bildiren kelime yüklem görevinde kullanılabilir.
- Bu tür yüklemeler, isim dışında sıfat, edat ve zamir gibi isim soylu kelimeler de olabilir:
 - ✓ Çalışkanız.
 - ✓ Güzel.
 - ✓ İsteddiğini yapmakta serbestsin.
 - ✓ Fransızcası mükemmel.

Temel Öğeler - Yüklem

- Daha önce de belirtildiği gibi Türkçe cümlelerde genellikle yüklem sonda bulunur.
- Ancak uzun anlatımlarda tekdüzeliği ortadan kaldırma, vurguyu artırma, şiirde uyumu sağlama isteği gibi çeşitli nedenlerle yüklem olan kelimenin cümle içindeki yeri değişiklik gösterebilir:
 - ✓ Gelme üstüme.
 - ✓ Sonunda bitirdi okulunu.
 - ✓ Nasıl annem?

Temel Ögeler - Özne

- Cümlede yüklemın bildirdiği işi, oluşu, hareketi yapanı ya da durumu üzerine alanı karşılayan unsura özne denir.
 - ✓ İhtiyar, bundan önceki muhasarada bulunmuştu.
 - ✓ Biz iki senedir burada bekliyoruz.
 - ✓ Burhan Bey, siperde bekliyordu.
 - ✓ Hikmet cevap vermedi.
 - ✓ Onun yüzü sarı, keskin, buz gibi soğuktu.

Temel Ögeler - Özne

- Özne olan unsur, tek bir kelimeden oluşabileceği gibi bir kelime grubundan da oluşabilir:
 - ✓ Benim büyük babam burada şehit oldu.
 - ✓ İçlerinden kimse kıpırdamıyordu.
 - ✓ Bu teklifin müzakeresi de epeyce sürdü.

Temel Ögeler - Özne

- Bir cümlede özne birden fazla kelimeden oluşabilir:
 - ✓ Ali, Ahmet ve Mehmet bu yıl askere gidiyor.
 - ✓ Annesi ve babası o küçükken ayrılmışlar.
 - ✓ Hanım ile hizmetçi içerde konuşulanlara kulak verdiler.

Temel Ögeler - Özne

- Türkçe cümlelerde özne ile yüklem arasında teklik çokluk açısından bir uyum söz konusudur:
 - ✓ Öğrenci ders çalışıyor.
 - ✓ Öğrenciler derslerine çalışıyorlar.
 - ✓ Şövalyeler bu teklifi kısa bir müzakereden sonra kabul ettiler.
- Fakat Türkçede öznesi çokluk biçiminde olsa da yüklem teklik biçimde olduğu örneklerin sayısı da az değildir:
 - ✓ Öğrenciler derslerine çalışıyor.
 - ✓ Avuçları terliydi.

Temel Ögeler - Özne

- Türkçede öznelerin önemli bir özelliği, çoğul ve iyelik eki dışında çekim eki almamalarıdır:
 - ✓ Oğlu da onun arkasına düştü.
 - ✓ Çocuk nihayet doğmuş.
- Türkçedeki söz dizimi kurallarına göre özne, cümlenin başında bulunmalıdır. Ancak yüklemde olduğu gibi çeşitli nedenlerle cümle içinde öznenin yeri değişebilir:
 - ✓ Bütün gece uyumadı insanlar.
 - ✓ Dünyadan kalkmış insanlık.

Temel Ögeler - Özne

- Cümlenin öznesi bir zamirle karşılanıyorsa özne görevindeki zamir cümlede görünmeyebilir. Böyle durumlarda özne, yüklem içinde taşıdığı kişi ekinden anlaşılır:
 - ✓ Ben geldim. / Geldim.
 - ✓ Siz gideceksiniz. / Gideceksiniz.

Temel Ögeler - Özne

- Özne ile yüklem arasındaki ilgisizlik o kadar sıkıdır ki fiilin çatısı değiştiğinde özneye de değişiklik olur. Doğal olarak değişiklik cümledeki tümleçlerini de etkiler.
 - Yüklemi edilgen olduğu durumlarda cümledeki nesnesi özne yerine geçer. Bu durumda kullanılan özneye “sözde özne” denir.
 - “Kadın masayı sildi.” etken bir cümledir. Bunu edilgen yaptığımızda “kadın” öznesi kullanılmaz. “Masa silindi.” şeklinde kullanılır.
 - Yeni öğretmenler, Doğu Anadolu’ya atanmış
Sözde Özne	Yüklem

Yardımcı Ögeler (Tümleçler)

- Her ne kadar özne ve yüklem bir cümlenin kurulmasına yetse de cümlenin tümleçlere de ihtiyacı vardır.
- “Türkiye gibi binlerce bitki çeşidi yetiştiren ülkeler çok azdır.”

cümlesinde ‘çok azdır’ yüklem, ‘Türkiye gibi binlerce bitki çeşidi yetiştiren ülkeler’ özne grubudur. Böyle bir cümleye ‘yeryüzünde’ veya ‘dünyada’ kelimelerinden birini ekleyebiliriz. Bu şekiller cümlenin tümleci olur. Buna bazı gramerciler dolaylı tümleç bazıları ise, yer tamlayıcısı demektedir.

Yardımcı Ögeler (Tümleçler)

- Tümleçler bildirilen yargıyı çeşitli yönde tamlayan kelime veya kelime gruplarıdır.
- Bazı tümleçler yüklemın anlamını zaman, yer veya miktar bakımından tamamlar.
- Bazıları ise onların çeşitli durumlarını açıklayarak daha da belirtili hâle getirirler. Bu tür tümleçlere zarf tümleci diyoruz.

Yardımcı Ögeler (Tümleçler)

- Tümleçler nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümleçleridir.
- Bunlar içinde üzerinde en çok durulması gereken tümleç 'nesne'dir.
- Tümleçlerin hepsi sonuçta isim oldukları için bir zamir, bir sıfat veya fiillerden çeşitli eklerle yapılmış fiilimsiler, isimleşmiş bütün şekiller birer tümleç olabilir.
- Tümleçleri cümledeki görevleri dışında bir de aldıkları ekler sayesinde tanır, birini diğerinden ayırırız.

A. Nesne (Düz Tümleç)

- Cümlede geçişli fiilleri tamamlayan, cümleye anlam ayrıntısı katan ögeye **nesne** denir.
- Yüklem sorulan '**neyi, kimi**' sorularıyla belirtili nesne, '**ne, kim**' sorusuyla belirtisiz nesne bulunur. Özneye nesneyi karıştırmamak için önce özne sonra nesne bulunur.
- Nesne, öznenin yaptığı işten etkilenendir. Bu yüzden nesne ögesi sadece geçişli fiillerle kurulmuş cümlelerde bulunur. Yüklemi geçişli bir fiil olan cümlede nesne bulunmak zorundadır:
 - ✓ Hepinize çok iyi para veriyorum.
 - ✓ Her güçlüğü birlikte yeneceğiz.

A. Nesne (Düz Tümleç)

- Geçişsiz fiillerde ise nesne bulunamaz:
 - ✓ Oturma odasına geçip yan yana oturdular.
 - ✓ Akşamüstü gelir.
 - ✓ Sabahları bir otobüs kalkıyor.
 - ✓ Şantiyeye uğramaktan vazgeçti.

A. Nesne (Düz Tümleç)

- Nesne, cümle içinde eksiz ya da belirtme durum eki almış biçimde yer alır.
- Ekli ya da eksiz kullanımlarına göre nesneler belirtili ve belirtisiz nesne olarak ikiye ayrılır.
- Ek almamış (aslında eksiz belirtme durumunda olan) nesneye belirtisiz, belirtme durumu eki almış nesneye belirtili nesne denmektedir:
 - ✓ Üstünü başını evinde değiştirirdi.
 - ✓ Sakın arkadaşını kızdırma.
 - ✓ Gelmeden halasını ziyaret etmiş.
 - ✓ Ben sözümü söyledim.

A. Nesne (Düz Tümleç)

- Belirtisiz nesneler cümlede yüklemın yanında yer alır. Belirtili nesnelerin ise cümle içindeki yeri değişkendir:
 - ✓ Biraz malzeme getirdik.
 - ✓ Tablasındaki camekanın içinde yüzlük simitler satardı.
 - ✓ Civarda vinç bulamamışlardı.
- Bir cümlede hepsi aynı türden olmak üzere birden fazla nesne bulunabilir:
 - ✓ Öğrencilere kalem, kitap, defter, çanta aldı.
 - ✓ Çalışmak, para kazanmak istiyorum

B. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

- Yüklemdeki eylemin yerini, yönünü ve çıkış yerini gösteren cümle ögesi **dolaylı tümleçtir**.
- Dolaylı tümleçleri bulabilmek için yükleme “kime, kimde, kimden, nereye, neredede, nereden, neye, nede, neyden” sorularından biri sorulur, alınan cevap dolaylı tümleci verir.
- Dolaylı tümleç yönelme, bulunma veya çıkma durumu eklerinden birini alır.
- Bu üç durum ekinden birini almayan öge dolaylı tümleç olamaz; ancak, bu üç durum ekinden birini alan her öge de dolaylı tümleç değildir. Bulunmalı, yönelmeli ve çıkmalı ögeler, zaman ve sebep bildirdiklerinde zarf tümleci görevinde bulunur.

B. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

- Dolaylı tümleçler yönelme, bulunma ve çıkma eklerinin ifade ettiği bütün anlamları içerir. Bir cümlede birden fazla dolaylı tümleç bulunabilir.
- **NOT 1:** İsmi “-e, -de, -den” hâl eklerini alan her sözcük cümlede dolaylı tümleç görevinde bulunmaz. Bu ekleri alan sözcükler, cümlede zaman veya durum bildirirse, zarf tümleci olur.

Tam iki saat ayakta bekledik.” (zarf tümleci)

Unutma, akşama seninle buluşacağız.” (zarf tümleci)

Yukarıdaki cümlelerde “ayakta ve akşama” sözleri zarf tümleci görevindedir.

NOT2:İçeri, dışarı, yukarı, aşağı, ileri, geri, öte, beri” kelimeleri yer-yön zarfı olduğunda zarf tümleci, isim olarak kullanıldığında ise özne, nesne veya dolaylı tümleç olur.

İçeri gir. (Zarf Tümleci, yüklem)

İçeriye gir. (Dolaylı tümleç, yüklem)

B. Dolaylı Tümler (Yer Tamlayıcısı)

- ✓ Tam bizim sokağın başında bir çingene kızına rastladık.
- ✓ O zamanlarda, saz, bütün hususiyetlerinden örülmüş bu âleme nasıl uyuyordu!
- ✓ Öyle bir dil ki kulağa değil göze sesleniyor.
- ✓ Bir sandala biner, henüz serin rüzgârların estiği sulara açılırsınız.

B. Dolaylı Tümler (Yer Tamlayıcısı)

- ✓ Sait'i o tarihten tam yirmi sene önce Beyoğlu'nda Saray sineması karşısındaki bir kahvehanede tanımıştım.
- ✓ Gelecekte, uzaklardan, bilinmeyenlerden haber yoktur onlarda.
- ✓ Bana sorarsan düşünmek, taş taşımaktan daha ağırdır.

C. Zarf Tümleci (Belirteç Tümleci)

- Cümledeki yüklemın anlamını durum, zaman, miktar, tarz ve sebep açısından tamamlayan ögeye **zarf tümleci** denir.
- Cümlede eksiz ya da eşitlik, araç, bulunma, ayrılma durum eklerinden birini almış biçimde bulunabilirler.
- Bazı edat grupları da zarf tümleci görevini üstlenebilirler:
 - ✓ Beş gün önce geldi.
 - ✓ Uludağ'a doğru gitti.

C. Zarf Tümleri (Belirteç Tümleri)

- ✓ Çocukluğumdan beri kedileri severim.
- ✓ Hayat boyu yakarı bırakmaz.
- ✓ Muhittin, Anadolu'ya ilk defa çıkıyordu.
- ✓ Pazartesi öğle tatilinde gelirim.
- ✓ Şunu bana doğru dürüst anlatsana.

D. Bağımsız Tümleç

- Bağımsız tümleç cümleye türlü anlam ilişkileri ile katılan ancak yükleme doğrudan doğruya bağlanamayan, yükleme sorulan hiçbir soruya cevap vermeyen cümle ögesidir.
- Bağımsız tümleçler; yapıları, kelime türleri, cümle içerisindeki yerleri, işlevleri, diğer cümle ögeleri ile olan ilişkileri, cümleye yapı ve anlam olarak katkıları ve noktalama işaretleri bakımından değişik özellikler taşır.

D. Bağımsız Tümleç

- ✓ Allah Allah, bu da kim?
- ✓ Vah vah, yarın sabah bizden alırsınız.
- ✓ Sen benim dostum değilsin ki...
- ✓ Vay, bizim eski soytarının burnu ne kadar havalarda.

Cümle Çözümlemeleri

Örnek 1: “Yaşlılar saygı bekler gençlerden.”

Bekler: Yüklem

Yaşlılar: Özne (Kim bekler?)

Gençlerden: Dolaylı Tümleci (Yaşlılar kimlerden bekler?)

Saygı: Belirtisiz Nesne (Yaşlılar gençlerden ne bekler?)

Cümle Çözümlmeleri

- **Örnek 2:** Sayısız kitabın bulunduğu bu kütüphaneyi geçen yüzyılın başlarında Avrupalı bilim adamları ziyaret etmişler.
- Ziyaret etmişler: Yüklem
- Avrupalı bilim adamları : Özne (Kim ziyaret etmiş?)
- Sayısız kitabın bulunduğu bu kütüphaneyi: Belirtili nesne (Neyi ziyaret etmişler?)
- Geçen yüzyılın başlarında:Zarf tümleci (Ne zaman ziyaret etmişler?)

Cümle Çözümlmeleri

Örnek 3: “Vakit vakit, ince bir yağmur serpeliyordu.”

Serpeliyordu: Yüklem

İnce bir yağmur: Özne (Serpeleyen nedir?)

Vakit vakit: Zarf Tümleci (İnce bir yağmur nasıl serpeliyordu?)

Örnek 4: “Güneş yoktu.”

Yoktu: Yüklem

Güneş: Özne (Yok olan neydi?)

Cümle Çözümlemeleri

Örnek 5: “Gönlümü yayla yaptım Bingöl çobanlarına.”

Yayla yaptım: Yüklem

(Ben): Gizli özne. (Yayla yapan kim?)

Gönlümü: Belirtili Nesne (Neyi yayla yaptım Bingöl çobanlarına?)

Bingöl çobanlarına: Dolaylı Tümleç
(Gönlümü kime yayla yaptım?)

Cümle Çözümlemeleri

Örnek 6: “İstanbul’da çok zaman yaşamış, yaşadıkça birçok semtleri sevmiş, sevdikçe onları zamanın derinliğine doğru enine boyuna öğrenmiş bir insan, yaşı ilerledikçe öğrendikleriyle o kadar dolar.”

Dolar: Yüklem.

İstanbul’da çok zaman yaşamış, yaşadıkça birçok semtleri sevmiş, sevdikçe onları zamanın derinliğine doğru enine boyuna öğrenmiş bir insan: Özne (Dolan kim?)

Yaşı ilerledikçe: Zarf Tümleci (Nasıl dolar?)

Öğrendikleriyle: Zarf Tümleci (Nasıl dolar? / Ne ile dolar?)

O kadar: Zarf Tümleci (Ne kadar dolar?)

Örnek Sorular

○ **S.1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru nesneyi buldurmaya yöneliktir?**

- A) Ahmet dün akşam saat kaçta uğradı?
- B) Öğrenciler buraya nasıl gelmiş?
- C) Odaya girdiğimde siz ne okuyordunuz?
- D) Bu otobüs Baraj Yolu'ndan geçer mi?
- E) Bu haberi size kim verdi?

Örnek Sorular

- **S.2.** “Gecenin bu saatlerinde, uzaktan gelen sesler insanı ürkütüyordu.” **cümlesinin öznesi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) sesler
- B) gecenin bu saatlerinde
- C) insanı
- D) uzaktan gelen sesler
- E) ürkütüyordu

Örnek Sorular

○ **S.3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ögelere ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır?**

A) Evimin duvarlarını / renkli tablolar / süsler.

B) Yıllardır görmediği arkadaşıyla /dün / sokakta / karşılaştı.

C)Küçük odanın penceresinden / masmavi göl / görünüyordu.

D) Buraya / şehrin gürültüsünden kaçanlar / geliyor.

E) Çarşıda / babamın / küçük bir dükkânı / vardı.

Örnek Sorular

- **S.4.** “İnsanı, içinde yaşadığı toplumun değer yargıları biçimlendirir.” **cümlesinin ögeleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?**

- A) Özne-dolaylı tümleç-yüklem
- B) Nesne-özne-yüklem
- C) Nesne-dolaylı tümleç-yüklem
- D) Dolaylı tümleç-özne-yüklem
- E) Özne- zarf tümleci-yüklem

Örnek Sorular

○ **S.5. Aşağıdaki cümlelerden hangisi sadece özne ve yüklemden oluşmuştur?**

- A) Şehrin sıcak havası insanı bunaltıyor.
- B) Herkes karar vermeden önce iyice düşünmeli.
- C) Öğrenciler sonuçların açıklanmasını merakla bekliyor.
- D) Boğazın ısıltılı güzelliği kayboldu.
- E) Dizginleri çekerek at arabasını yavaşlattı.

Cevap Anahtarı

1. C
2. D
3. E
4. B
5. D

Kaynaklar

- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (2014), *Uygulamalı Türk Dili*, Papatya, İstanbul.
- DEMİR, Nurettin; YILMAZ, Emine (2010), *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak, İstanbul.
- KARAHAN, Leyla (1999), *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep ve diğerleri (2014), *Türk Dili ve Kompozisyon*, Ekin, Bursa.
- ÖZMEN, Mehmet (2013), *Türkçenin Sözdizimi*, Karahan, Adana.
- PARLATIR, İsmail; ŞAHİN, Hatice (2011), *Türk Dili*, Ekin, Bursa.
- *Türkçe Sözlük* (2011), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.